

Kulturni

LISTO

O B Č I N E Š O Š T A N J

*Psi niso naše celo življenje.
Toda v našem življenju
ustvarijo celoto.*

ROGER CARAS

KNJIŽNICA VELENJE, STANKA LEDINEK

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXV
ŠT. 5
26. MAJ 2022

Iz galerije

Precizno opazovanje

Odprtje razstave Saliha Biščiča iz Velenja Ob jubileju, ki je bilo 14. maja, je bil dogodek, ki je sovpadal z avtorjevim osebnim jubilejem, hkrati pa so razstavljena dela kronološki pregled njegovega ustvarjanja. Kot je o njem v spremni besedi k razstavi napisal likovni kritik Matija Plevnik, ga je svet podob spremljal že od mladih nog. Poklicna pot pa ga je vodila stran od slikarstva, a sta ga zanos in vztrajnost vodila, da je v svojem aktivnem času ohranjal stik z likovnim

je pri Biščiču skoraj zabrisana. Motivno mu najbolj odgovarja odprt svet, ki so prežete z optičnimi dejavniki. Slednji so morda najznačilnejša stalnica celotnega realističnega opusa avtorja. Zadnji, strnjeni opus predstavlja slikarska abstrakcija. Te se loteva premišljeno, vzdruže na platnih tvorijo predvsem izbrane barve, linije in poteze čopiča pa ustvarjajo slikarski ritem.

Na koncu je Plevnik dodal: »Iz likovnih del veje precizno, poglobljeno opazovanje izbranega motiva in posledično izredno natančne, drobne poteze čopiča, ki v večini primerov vodijo v naturalizem. Človeške figure so podane za odtenek manj suvereno, a avtor ta manko uspešno premošča s 'štimungo' slike kot celote. Mnoga slikarska dela so prežeta

Foto Dušan Dobnik

izrazom. »Dodatno se je slikarsko izraževal pri mentorjih Darku Slavcu in Milanu Todiću, ki sta mu vsak na svoj način podala tehnike in zakonitosti slikarstva. Za formalno in neformalno izraževanje pa so poskrbeli nenehni stiki s stanovskimi kolegi ter izmenjava mnenj, izkušenj na številnih samostojnih, skupinskih razstavah, v likovnih sekcijah, na kolonijah. Izobraževanja in nenehno načrtno ustvarjanje so botrovali, da je ustvarjalec prejel številna priznanja, plakete in certifikate.

Ta samostojna razstava preglednega tipa skuša na strnjen način prikazati delovanje in likovno razmišljanje njegovega zadnjega 15-letnega slikarskega delovanja, po drugi strani pa je razstava ustvarjalno-simbolni uvod v praznovanje avtorjeve okrogle obletnice,« je povedal Plevnik na odprtju.

Predstavljena likovna dela so razdeljena na tri motivne sklope, ki se mestoma prepletajo in včasih presegajo svoje okvirje. Prvega predstavljajo tihožitja, ki delujejo kot motivna podstat, s katero avtor ujame kompozicijo, ji vdahne iluzijo tretje dimenzije in jo barvno uskladi. Drugi sklop tvorijo krajine in žanrsko slikarstvo, ki zlagoma drsi v portretno slikarstvo. Ločnica med krajinami in zvrstjo žanra

z ljubeznijo: do kulturne krajine, do detajlov, do upodobljenega kot celote, ne nazadnje pa Biščič kaže tudi na ljubezen do sočloveka, saj svoja dela pogosto podarja v dobrodelne namene.

Foto Dušan Dobnik

MILOJKA B. KOMPREJ

Odprtje je glasbeno obarvala vokalno-instrumentalna skupina Klinčeci. Avtorja so nagovorili direktor Zavoda za kulturo Šoštanj **Kajetan Čop** in **Tatjana Vidmar** iz JSKD Velenje ter prijatelji iz likovnega društva Polzela. Tudi sam avtor je spregovoril o svojem pristopu do slikanja, predvsem pa je kot predsednik DŠL izrazil ponos nad soustvarjalci in dobro sodelovanje znotraj društva in navzven. V okviru dogodka mu je organizator pripravil tudi manjše presenečenje, navdušenje gledalcev nad razstavljenimi slikami pa potrjuje številne nagrade, ki jih je avtor v preteklosti za svoja dela že prejel.

Kot je na odprtju povedala **mag. Milojka B. Komprej**, gre za peto razstavo v tem letu, ki sodi v okvir programa Mestne galerije Šoštanj, ki bo v naslednjem letu praznovala že 25 let delovanja.

Foto Dušan Dobnik

Oskar v Zimzelenu

V Zimzelenu Topolšica, prijaznem Deos Centru za starejše, je od 18. maja dalje na ogled slikarska razstava dolgoletnega ustvarjalca in člana DŠL Velenje Oskarja Sovinca. Na ogled je okoli 20 velikih platen, različne motivike, največkrat nas s platen pozdravljajo človeški liki. Prevladuje živahen kolorit, ki ga Sovinc pri svojem slikanju rad poudari.

Odprtje je vodila **Nataša Gerkeš**, v pogovoru z avtorjem pa sta odkrila mnoge lepote, in tudi prvine likovnega ustvarjanja.

Avtor je prijazno pozdravil vse prijatelje umetnosti in se zahvalil za povabilo organizatorjem ter direktorici **Andreji Bukovič**. Sovinc je sodeloval z Doro Plestenjak in ostalimi mentorji (akademskim slikarjem Alojzom Zavolovškom, Jožetom Muhovičem ...) in bil skozi bogato slikarsko udejstvovanje tudi večkrat nagradjen. Dobil je tri zlate palete, nekaj srebrnih in tudi certifikatov, a poudarja, da za slikarsko dušo največ pomeni samo slikanje.

MILOJKA B. KOMPREJ

Preko vseh se je spoznal z različnimi tehnikami in temami. Izpostavil je tudi delovanje DŠL v Vili Mayer, kjer je bil prvi atelje. Društvo pa sodeluje tudi z drugimi društvi predvsem preko Zlate palete. Oskar se še danes rad kaj novega nauči, rad preizkuša in se ne druži samo ene teme.

Vabljeni k ogledu razstave tudi še v mesecu avgustu.

Foto Milojka B. Komprej

Foto Milojka B. Komprej

Karel Destovnik - Kajuh

20. dan spomina in tovarištva

Ob 20. dnevu spomina in tovarištva so v Petanjcih v tamkajšnjem Vrtu spominov in tovarištva pripravili svečanost, ki so jo med drugim poklonili tudi 100. obletnici rojstva Karla Destovnika - Kajuha. Na njej so nastopili Moški pevski zbor Slava Klavora Maribor, učenci OŠ Tišina, kulturna skupina Gimnazije FM Ljutomer, **Milojka B. Komprij** in **Fahira Smajić**.

Med govorniki so se zapisali **Kajetan Čop**, direktor Zavoda za kulturo Šoštanj, predstavnik ZB NOB Velenje **Srečko Meh**, župan Občine Tišina **Franc Horvat**, predsednik uprave Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije **Ernest Ebenšpanger** in osrednji govornik slovesnosti **Vlado Vrbič**, avtor romana o Kajuhu. Ta je iz Šaleške doline prenesel imena padlih v 2. svetovni vojni in med drugim dejal:

(...) Pesnik Karel Destovnik - Kajuh, čigar stoletnico rojstva praznujemo v letu 2022, je le eden tistih, ki so se žrtvovali za domovino. Mnogi, nič manj pomembni, so v zgodovinskem spominu slovenskega naroda ostali le kot zapisane črke pod rdečo zvezdo. A to, da slavimo Kajuha, ne pomeni, da smo prezrli eno samo kapljo za slovensko zemljo prelite krvi.

Ne peti, rjoveti bi morali v teh dneh poeti, je zapisal v svoji pesmi. In je rjovel skozi pesmi, rjovel je o borbi proti okupatorju, o borbi za osvoboditev in lepšo prihodnost. Ni samo rjovel skozi poezijo, oblekel je uniformo, rjovel je na mitingih in s puško bil borbe.

Poznal je svoje rojake, poznal je njih boj za preživetje. Njegovi dedki, strici, očetje so vse svoje moči puščali na poljih, v fabrikah, da njihovi otroci niso umirali od lakote. Karli je poznal te Hlapce Jerneje, ki so del že itak ubornega zaslužka odnašali v gostilne, da so utapljali obup. Ni mu bilo vseeno. Tako kot mu ni bilo vseeno, da v Španiji zmagujejo fašisti, da si Japonci prisvajajo Kitajsko, da se nad Evropo zbirajo črni oblaki. Šestnajstletnega fanta je bilo dvajset let po koncu prve svetovne vojne sram, sramoval se je za dejanja človeštva, pa je v eni svojih prvih pesmi zapisal misli, ki še kako veljajo tudi danes:

Ne, ni res, ne morem verjeti ... Da bomo z barbarski mi kljici hoteli preko zemlje, da bomo pobijali vse, razurili vse, mi, ki čitamo Byrona, Gorkega, Bloka, Puškina, in da bomo jutri divjali s peno krvavo na ustih. Uživali bomo ob krvi nedolžnih teles.

O, ne ... o, ne ... Kako sram me je ...

Je danes kaj drugače, sprašujem? Se je človek skozi stoletja trpljenja in vojnih grozot karkoli naučil? Ali se je naučil, da prgišče zemlje, naftna vrtna, rudnik diamantov niso vredni niti enega človeškega življenja. Nič, nič ... kako sram nas je lahko ...

Imeli smo pesnika, ki je poznal soljudi, ki je poznal njih tegobe. Imeli smo pesnika, ki je prepoznal trpljenje in pridigal ljubezen in pravičnost. Imeli smo pesnika, ki ga je skrbelo usoda vsega človeštva – saj človeštvo smo Slovenci in Slovenci smo človeštvo. In imeli smo pesnika, ki je tisti dan, ko je tretji raj napadel njegovo domovino, zagrabil za orožje in odšel v hribe. Jugoslavija je pokleknila, vrnil se je v rodni Šoštanj, pa pristal

v gestapovskem zaporu v Slovenj Gradcu in z razklano čeljustjo pisal materi: **O, mama, če bi davi tu bila, bi moj krvavi obraz v dlani zajela in tiho, tiho pesem mi zapela.**

Poletje je preživel v Šoštanju in Savinjski dolini, a sovražnik mu je bil ves čas za petami. Zato se je odpravil v jedro antifašističnega odpora, v Ljubljano. Tam je srečno zaljubljen ustvarjal kot še nikoli. Domovina, upor, mati, pomlad, ki prihaja in dekle: **Bosa pojdiva, dekle, obsorej, bosa pojdiva prek zemlje trpeče, sredi razsanjanih češnjeh vej sežem ti nežno v dlani koprneče.**

Bil je predan komunist, vse svoje prepričanje, razgledanost in intelekt je poklonil Osvobodilni fronti. Bil je pomemben člen obveščevalnega dela Vojaške obveščevalne službe in organizator obveščevalne službe na terenu. Čeprav večkrat lačen kot sit, večkrat bolan kot zdrav in večkrat brez postelje kot na njej. Svoji Silvici, ki je velik del njunega srečnega odnosa prebila v zaporu, se je v pismu še pošalil: **Sicer pojem iz dneva in dan tisto iz Traviate, malo prikrojeno: Vsako noč pod drugo streho ... in kak dan je celo tako, da mislim, da niti tega ne morem zapeti. Pa se konec koncev človek le prebije ...**

Res je, Destovnik je pisal o groznih rečeh, o krvi, smrti ..., a bil je neomajen optimist – verjel je v človeka, vedel je, koliko zmore, ko je ogrožena njegova svoboda. Njegove pesmi se vedno končajo s pogledom, zazrtim v pomlad, ki je zanj simbol svobode. **In dan za dnem so vse temnejše noči, a pot vsak dan bolj negotov ... Svet pa, ki ves bo drug in nov. O, jaz že čutim pomlad, ki po burji pride.**

V partizanih ni veliko pisal, a vodil je kulturniško skupino, vsak dan v drugem kraju je s soborkami in soborci s poezijo ognjevito nagovarjal tovariše in domačine. Njegovi verzi so bili preprosti, jasni, polni bolečin, a bojviti. Njegova pesem je živela med borci, med prepročnimi ljudmi.

Med epskim pohodom štirinajste divizije na Štajersko je njegovo mlado, a polno življenje ugasnilo. **Zdaj veter raznaša besede njegove, prislunhi natanko, da slišiš glasove: Lepo je, veš, mama, lepo je živeti, toda, za kar sem umrl, bilo je premalo umreti!**

Tako kot Šiftarjeva mama, tudi Destovnikova Marija ni dočakala povratka svojih dveh sinov iz svetovne morije. Danes se bo dvema vrbama žalujkama v tem parku, ki jih je v spomin na svoja sinova posadila Šiftarjeva mati, pridružil še hrast. V spomin pesniku, ki je bil samo en droben list, na močnem in trdnem hrastu človeštva. Morda teh dreves v vrtu čez sto, ali dvesto let ne bo več, a njihovo seme bo veter raznesel ... rojevajo se nove vrbe, novi hrasti, novi Šiftarji in novi Kajuhi, je zaključil slavnostni govornik Vlado Vrbič.

Program je bil dopolnjen s svečano zasaditvijo spominskega Kajuhovega hrasta iz Zavodnjem v Vrt. Svečanosti se je udeležilo tudi veliko gostov iz Šaleške doline, ki so bili skupaj z nastopajočimi izjemno lepo sprejeti. Ob rob dogodka pa nekaj o izjemnem vrtu in celotnem projektu Vrta spominov in tovarištva in RP ZRC SAZU, ki je v njem. Vrt je zasnoval dr. Vanek Šiftar, o katerem bi lahko napisali več strani dolgo biografijo. Redni profesor Mariborske pravne fakultete, rojen leta 1919 v Petanjcih, v napredni kmečki družini. Pred vojno urednik Mladega Prekmurca, pesnik, borec, po vojni pa izjemo priljubljen predavatelj, znanstvenik, a zavedna »prekmurska duša« Temelj v vrtu okoli domačije

Šiftarjevih je postavila mama, ki je zasadila dve vrbi žalujki, simbol dveh sinov, ki ju je izgubila v 2. svetovni vojni. Tretji sin Vanek je nadaljeval njeno delo, zdaj ga spoštljivo nadaljuje Vanekov sin Marjan. Vrt spominov in tovarištva je bogata botanična zbirka in je prostor spomina, opomina, miru in navdiha. Vrt je simbolno in dejansko povezan z bogato zgodovino in kulturno ter naravno dediščino krajev ob reki Muri. Njegovo temeljno, humanistično sporočilo 'Žrtvam fašizma in nacizma v spomin, živim v opomin' potrjujejo in ohranjajo številna drevesa in druge rastline iz domačega in mednarodnega okolja. Zanimivo je, da je himna Vrta že od vsega začetka pesem legendarnega pesnika slovenskega partizanskega gibanja Karla Destovnika - Kajuha **Bosa pojdiva, dekle, obsorej ... Ali pa tudi ne, saj lahko preberemo, da je bil Kajuh nekoč dopisovalec Mladega Prekmurca.**

Je pa res, da obiskovalca že pri vrtu pozdravijo češnje, v njem je 500 različnih vrst drevesnin, v njem so skulpture, raziskovalna postaja ZRC SAZU, čudovit ambient, ki ga dopolnjujejo prosto živeče živali. Med drugim je našel tukaj zatočišče tudi svetovno znani astronom Kepler. Težko je opisati, treba je doživeti, zato se je šaleškim obiskovalcem tega kraja, nehote zbudila misel, kako malo se poznamo in kako malo se cenimo. Za Vrt, ki ga ni enakega v slovenskem prostoru, mnogi še slišali nis(m)o.

Malo sem pobrskala po publikaciji, že na samem dogodku je bila omenjena Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, ki je nevladna in družbeno koristna organizacija, ustanovljena na željo prej imenovanega, v skrbni za ohranitev, vzdrževanje in razvoj Vrta spominov in tovarištva. Ideje so poleg drugih podpirali tudi na ZRC SAZU. S tem namenom je bil Vrt s strani Šiftarjevih podarjen Ustanovi. Ob 50. obletnici vrta so Ustanovo slovesno razglasili, leta 2016 je praznovala 20. obletnico, prvi predsednik je bil dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU. Med ustanovitelji je tudi Občina Tišina, saj se ravno lokalna skupnost najbolj zaveda pomena tega Vrta. In še en utrinek. Miško Kranjec je prijatelju Vaneku leta 1960 vzpodbudno napisal: »Verjemi mi, nekoč ne boš razočaran, da si se lotil česa takega, toda mi potrebujemo neko duhovno zbirališče, ki ne bo tečajniško in komisijsko, kamor bodo ljudje radi prihajali.« Če boste tudi vi zavili v prelepe kraje ob Muri, nujno obiščite Vrt spomina in tovarištva. Zagotovo vas ne bo pustil ravnodušne. Mogoče se prej sprehodite po njihovi spletni strani: <https://www.dr-siftar-fundacija.org/si/vsebina/o-fundaciji/ustanovitelj/dr-vanek-siftar/>

Foto Franc Žerdin

MILOJKA B. KOMPRIJ

Glasba

MEPZ DU Šoštanj podeljeno zlato jubilejno priznanje

Velenjska izpostava Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti je v petek, 20. maja 2022, v Vili Bianci v Velenju podelila zaslužnim ustvarjalcem na področju ljubiteljske kulture priznanja Sveta OI Velenje in jubilejna priznanja OI Velenje.

Priznanja sta podeljevali vodja območne izpostave **Nina Mavec Krenker** in predsednica Sveta OI **Neva Trampuš**. Navzoče je nagovorila tudi podžupanja Mestne občine Velenje **Aleksandra Vasiljevič**, se zahvalila prejemnikom priznanj, ki so zaslužni za kulturni utrip v kraju in skrbijo, da kulturna dediščina živi dalje, ter jim čestitala za prejeta priznanja. Slavnostni dogodek sta s kulturnim programom popestrila **Emil Štrbenk** in **Mija Žerjav**.

Mešanemu pevskemu zboru DU Šoštanj je bilo za 70-letno aktivno delovanje, ki ga je beležil že leta 2020, podeljeno zlato jubilejno priznanje. Dvainsedemdesetletno neprekinjeno delovanje zbora je pevcem prineslo veliko lepih doživetij. Številne pohvale in priznanja krasijo zidove društvene dvorane, kjer se pevci družijo, prepevajo in vadijo za nastope. So nepogrešljivi na prireditvah v domačem Šoštanju, prisotni na mnogih odrih in Velenju ter širom po Sloveniji in zamejstvu. V tednu ljubiteljske kulture je bil MePZ DU Šoštanj že šest let zapored, do leta 2020, ko je bilo zaradi korone zaustavljeno vsakršno druženje, prireditelj Festivala petja, glasbe in plesa – Šoštanj, mesto svetlobe in petja, ki se ga je udeležilo preko 150 nastopajočih pevcev, pesalcev in glasbenikov, od najmlajših do upokojencev.

Zmagala je Natalija

Prvo tekmovaljevo za Pokal šaleške harmonike

Kot smo napovedali v 3. številki Lista, je bilo v nedeljo, 8. 5. 2022, v Topolšici (na predvečer praznika krajevne skupnosti) izvedeno prvo tekmovaljevo za Pokal šaleške harmonike in hkrati tudi izbor za finalistice Zlate harmonike Ljubecne 2022. Tekmovaljevo je potekalo v sodelovanju z Občinami Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki, idejni vodja in organizator je bil **Robert Goličnik**. Odziv je bil glede na prvo izvedbo pričakovano lep, nastopilo je kar 28 tekmovalcev, ki so prišli od blizu in daleč. Predsednik odbora Šaleške harmonike in predsednik Zlate harmonike Ljubecna Robert Goličnik je posebej vesel, da so poleg številnih tekmovalcev prireditveni prostor napolnili še ljubitelji diatonične

MARICA KOVAČ

Foto arhiv MePZ DU Šoštanj

Zbor je svojo 70. obletnico zaradi znanih razlogov proslavil šele letos z jubilejnim koncertom v mesecu aprilu v Kulturnem domu Šoštanj. Veliko lepih misli, pomembnih dogodkov in zgodovinskih dejstev o delovanju zbora pa je zapisanih v zborniku, ki je izšel ob tej priložnosti. Pevke in pevci v njem izražajo svojo ljubezen do petja, do druženja, do stanih prijateljev. V njihovih zgodbah je čutiti pripadnost zboru, saj zbor, ki obeležuje tako visoki jubilej, tvorijo pevci, ki so mu zvesti več let. Med njimi gospa **Fanika Apat**, ki se ponaha kar s petinštiridesetimi leti petja pri zboru. S svojim izjemnim sopranom je velikokrat pela tudi solo. Sama pravi: »Družabnost zbora je taka, da kar pozabiš na leta in težave. Pesem, smeh in prijatelji so najboljšo zdravilo in sopotniki v naših letih.« Pevke in pevce je v zborniku nagovoril tudi župan Občine Šoštanj **Darko Menih** in med drugim zapisal: »Pravijo, da prav petje obrise solze in opogumi srce, je tisto zdravilo, ki nam pomaga prebrskati marsikatero težavo.« Ta zapis pa zaključujemo z besedami predsednika Društva upokojencev Šoštanj **Janka Zelcerja**: »Izredno sem

Začetki zbora segajo v leto 1950, ko je bil ustanovljen Moški pevski zbor društva s štirinajstimi pevci. Ščasoma so se v zbor začele vključevati ženske in zbor se je preimenoval v Mešani pevski zbor DU Šoštanj. Njihov prvi zborovodja je bil šoštanski organist Ivan Naraločnik, ki je ostal na čelu zbora do leta 1976. V naslednjih desetletjih so zbor strokovno vodili: prof. **Justina Trobina**, **Alojz Satler**, **Darja Gaber**, prof. **Nikolaj Žličar** in **Alenka Mlinšek**. Od leta 2013 zbor uspešno prepeva pod taktirko zborovodkinje **Metke Atelšek Oman**. Zbor trenutno šteje 32 pevki in pevcev. Predsednica zbora je letos postala **Ana Rotovnik**.

ponosen in v čast si štejem, da vodim društvo, v katerem že preko 70 let neprekinjeno izkajujemo ljubezen do zborovskega petja. V tem času so se menjale generacije, dopoljevale in bogatile medsebojne izkušnje, predvsem pa ste pevci vztrajali pri ohranjanju naše lepe slovenske pesmi.«

MILOJKA B. KOMPRIJ

Menih in župan Šmartnega ob Paki gospod **Janko Kopusar**.

Ob koncu se je organizator zahvalil vsem udeležencem in napovedal, da bo Šaleška harmonika tradicionalno tekmovaljevo. Publiko je povabil tudi na finalno prireditev Zlate harmonike Ljubecne, ki bo v nedeljo 28. 8. 2022.

Foto arhiv Roberta Goličnika

Iz zgodovine

Več kot 500 let stari rudniki

Prve omembe šoštanjskih rudnikov in o rudišču v Velunjem grabnu do 19. stoletja

V šoštanjski občini so kopali svinco in srebro v Puharju, pa tudi v Velunjem grabnu. Obe rudišči ležita v soteskah (ki sta ju ustvarili Paka in Velunja) ter obsegata rove na obeh bregovih. V Puharju so bili na severni strani Pake rovi, poimenovani Skorno in Kunigunda, na južni pa Hoja, Hojaberg oz. Lokovica. V Velunjem grabnu so bili na severni strani Velunje rovi, poimenovani Razbor pri Slovenj Gradcu, Pistočnik, pod cerkvijo sv. Danijela; rovom na južni strani Velunje pa so rekli v Šentvidu, Zavodnja, v Konečnikovem grabnu, Grabnar.

V Razborju, na slovenjgraški, severni strani Velunjega grabna, so še ohranjena ledinska imena, morda povezana z rudarstvom: travnik Šaht (jašek), Jama, Jamško.¹

Aleksander Hudej je v spominskem zborniku Razborja zapisal: »Malo ljudi še ve, da je v drugi polovici 19. stoletja pri Grabnarju v zgornjem delu Velunje deloval rudnik svinca. Viden je še vhod v spodnji rov, ki je zasut. Zgornji rov pod Pistočnikom pa je bil odprt do zapiranja mežiškega rudnika. Takrat so rov zazidali. Ostanke glavnega rova pa ni več. Ta je potekal najprej navpično, potem pa vodoravno proti jugu. Ko so v osemdesetih letih delali vrtine, so izvrtali tudi ostanke lesenega podporja 300 m globoko v hribu. Rudnik naj bi po pripovedovanju zaprli zaradi spora vodilnih in kopanja iz smeri rude. Izkopavanja so bila tudi v bližini Žuželovega križa, kjer se je zgodila

Cesar Maksimilijan: v njegovem rudarskem redu iz 1517 je prvič omenjen rudnik v Razborju

nesreča in je več rudarjev zasulo. Vseh naj ne bi nikoli prinesli na svetlo. Helena Šunah – Jamška Lena je okrog leta 1970 pripovedovala, da sta v rudniku delala njen oče Jamnik (.../ in njegov brat Artviga.«² – Rudnik v Razborju nikakor ni bil šele iz druge polovice 19. stoletja, ampak je dosti starejši ...

Habsburška fevdna knjiga za celjsko fevdno posest (v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu) za čas 1457–61³ pravi: »zu Raswar sechs huben, item zwo wisen vnd das pergkrecht daselbst«. Torej bi imeli Celjani v Razborju šest hub ter dve njivi in »Bergrecht«. V skušnjavi smo, da bi »pergkrecht« prevedli z »rudarska pravica«,⁴ torej pravica do izkoriščanja rude.

V istem viru se »perchrecht« omenja tudi leta 1436 v Lokovici: »ein weingarten und fünf redember perchrechts«, torej vinograd in pet redemberjev »Bergrechta« – v tem primeru je z Bergrecht zagotovo mišljena gorskopravna, vinska dajatev, gornina:⁵ redember je bil volumenska mera, obsegal je tri urne ali vedra po 105 litrov, torej 315 litrov.⁶ Lokovica je bila znano vinogradniško območje, vinska dajatev v Razborju pa je nenavadna: ne v Spodnjem ne v Zgornjem Razborju ne Schmutzev Zgodovinsko topografski leksikon Štajerske (1822)⁷ ne franciscejski katalster (1826)⁸ ne beležita nobenega vinograda, domačini pa vedo povedati: *stu in tam je bila po sončnih legah zasajena brajda ali vinska trta samorodnica, ki je služila kot okras. Rodila je včasih kak grozd, ki pa ni dozorel.*⁹ Kako bi torej na tem visokem svetu, kjer danes vinska trta sploh ne dozori, pobirali vinsko dajatev? Morda je šlo za dajatev jabolčnika¹⁰ ali so stare vrste grozdja morda drugače uspevale ...

1517 – Leta 1517, v ponedeljek pred sv. tremi kralji, je izdal cesar Maksimilijan I. kot deželni gospod prvi skupni rudarski red za alpske dežele: Avstrijo, Štajersko, Koroško in Kranjsko, ki je veljal tudi širše. V 16. členu piše, da je treba ta skupni rudarski red uveljaviti tudi v Slovenjem Plajbergu, Razborju, pa tudi drugih [rudnikih] v tistem koncu, na predlog najvišjega rudarskega mojstra in drugih zaprišenih uradnikov, v prid komore.¹¹ Rudnik v Razborju je bil torej izrecno omenjen – postavljen v družbo približno 25 rudniških lokacij, ki jih je izpostavil nov rudarski red.¹² To vsekakor ne bi bilo smiselno, če ne bi bil rudnik v tem času že formiran in se je zdel dovolj pomemben, da ga je bilo treba omeniti. Prve omembe premoga v Šaleški dolini so slabih 250 let kasneje (1766),¹³ glavni sloj je bil odkrit »šele« 1875; rudarstvo je v naših krajih neprimerno starejše od premogarstva.

Že leta 1510 je Maksimilijan v Gradcu ustanovil vladno in dvorno komoro za spodnjeavstrijske dežele, kamor so spadali tudi rudniki.¹⁴ Leta 1511 je bil postavljen najvišji rudarski mojster kot nadzornik za vse zadeve rudarstva in talilništva, ki so mu bili podrejeni drugi rudarski uradniki, mdr.

rudarski sodniki, in je moral obhoditi vse rudnike. Rudarski red iz 1517 je obsegal 271 členov in je povzel vso rudarsko zakonodajo¹⁵ in nadomestil prejšnje krajevne in krajinske rudarske ređe.¹⁶ Med opisi iz tega reda je brččas največkrat povzet člen, ki govori, da: »Rudar, kadar gre na delo v rudnik, prav tako oglar, plavžar in drvar, ki gredo po svojih poslih, in kadar ima rudar svoj nahrbtnik na rami in gorsko palico v roki, plavžarji in oglarji, kovači in drvarji, kadar gredo na delo ali z gore, vsi ti so pod varstvom deželnega kneza.«¹⁷

Obe rudišči sta potem omenjeni še v 2. polovici 16. stoletja: rudnik pri Šoštanju leta 1575, rudnik v Velunjem grabnu pa leta 1578. Obe omembi najdemo v dveh temeljnih urbarjih gosposčin Šoštanj in Kacenštajn, ki ju hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu. Za oba rudnika izvemo samo zaradi njune posebne lege na robu politično-upravne enote: ob opisu meje sta služila kot »mejni točki«. Rudnik pri Šoštanju je ležal na meji pomirja trga Šoštanj, rudnik v Velunjem grabnu pa na meji deželskega sodišča Šoštanj. Zapisava v urbarjih pravi:

1575 – rudnik pri Šoštanju: Meja pomirja trga Šoštanj je šla na južni strani po slemenu Lokoviških hribov in potem po zahodni strani »... preko Venišnikovega hriba pa dol do Brezovice in navzdol v bližini starega propadlega rudnika, poprek navzdol do Pake in ponovno k Danijelu Zorku.«¹⁸ Najstarejša doslej znana omemba rudnika ga torej že opiše kot starega in propadlega; torej je moral obstajati vsaj sredi 16. stoletja, morda pa že dosti prej. Ker je bilo od rudnika treba iti še »navzdol do Pake«, je bilo staro jedro rudnika visoko na pobočju, kjer ga kažejo jamske karte tudi 200 let pozneje: na območju Jurijevega rova jamska karta leta 1783 omenja 'stara [rudarska] dela'. Glede na značilno lokacijo mlajših rofov, Antonovega in Bruhajočega, ki sta oba izhajala z vrha svojega dnevnega kopa, je bilo brččas enako tudi pri Jurijevem rovu: najprej so kopali rudo na površju, nato pa ji z rovom poskušali slediti v hrib.

1578 – rudnik v Velunjem grabnu: Meja deželskega sodišča Šoštanj je šla na severozahodnem vrhu »... preko sredine cerkve sv. Vida (bis zur halben Kirchen), katere polovica spada pod Pliberk. Od tam navzdol proti Bačovniku (Batschounikh), na rudnik in ob potoku Velunja do Morna (Mori) ...«¹⁹ Pri opisu meje sosednjega, slovenjgraškega deželskega sodišča, se rudnik ne omenja. Aleksander Hudej v uvodnem citatu piše, da je glavni rov potekal proti jugu (kar je možno samo na šoštanjskem bregu Velunje) in da je bil glavni rov na območju kasnejših raziskovalnih del, ki so potekala v Konečnikovem grabnu pod nekdanjim Koplenerjevim posestvom v Šentvidu nad Zavodnjami.²⁰ Torej je bil glavni rov rudnika v Velunjem grabnu na južni, šoštanjski strani.

Pomenljivo je, da je zavetnik cerkve v Razborju sv. Danijel: eden najpomembnejših starozaveznih prerokov je (ob sv. Barbari) zavetnik rudarjev v

ROK POLES

Sv. Danijel, zavetnik rudarjev, s tradicionalnima rudarskima orodjema kladivom in klinom ter ogromno kepo rude

alpskih rudarskih območjih in je včasih upodobljen z rudarskim orodjem, kladivom in klinom, ali kepo rude v rokah.²¹ To izhaja iz bibličnega zapisa, da so preroka Danijela vrgli v levnjak, da bi ga raztrgali levi, »prinesli so kamen in ga položili na odprtino jame«²². Levnjak so si torej predstavljali kot podzemno jamo. Vendar je Danijela Bog rešil iz nevarnosti. Rudarji sicer niso hodili na delo v jame z levi, je pa v rovih grozilo mnogo drugih nevarnosti, od zruškov do možnosti vdora vode ali plina in posledično zadušitve ali eksplozije.

Po legendi je Danijel tudi sanjal o gnezdu s srebrnimi jajci v drevesni krošnji. Ko pa je zares splezal v drevo, je gnezdo zaman iskal; pojavil se je angel in mu pokazal na »veje« drevesa pod zemljo – na njegov koreninski sistem. Danijel je ubogal, začel kopati pod zemljo in zares našel gnezdo rude²³ – še danes se reče, da se lahko ruda pojavlja v »gnezdih«. Zaradi te legende je prerok Danijel veljal za svetnika, ki lahko pokaže pot do bogate rude (Erzweiser).²⁴ Čeprav velja, da naj bi cerkev v Razborju nastala leta 1600,²⁵ se že 16. 4. 1383 omenja v Razborju »huba (kmetija) pod cerkvijo«²⁶ – torej je morala cerkev tedaj že stati, 24. 4. 1440 pa se omenjajo 3 hube s podložniki pri sv. Danijelu²⁷ – imamo tudi ime cerkvenega zavetnika.

Rudnik pri Šoštanju je v nemščini opisan kot »Perkhgruebenn«, rudnik v Velunjem grabnu pa kot »Perkhwerch« (Perkh = Berg = gora oz. montanišči del, grueben = kopati, Werch = Werk = delo).

Prvi pisni dokumenti o rudnikih pri Šoštanju in v Velunjem grabnu so med najzgodnejšimi pisnimi omembami rudnikov v tem delu Slovenije: za

odprtje rudnika v Mežici, ki se je kasneje neprimerno bolj razvil, je Hans Sigmund Ottenfels dobil dovoljenje »šele« leta 1665,²⁸ celih 90 let za tem, ko je rudnik pri Šoštanju veljal že za starega in propadlega in slabih 150 let za omembo rudnika v Razborju. Vendarle pa naj bi v okolici Pece rudarili že v antiki.²⁹ Prvi rudnik na Koroškem, pri Št. Lenartu v Labotski dolini, naj bi se omenjal že leta 890; sloveli so rudniki zlata. V pogorju Pece je bilo izdatno in pomembno nahajališče svinčeve in cinkove rude, iskali so jo in svinco pridobivali vsaj že v srednjem veku,³⁰ v 12. stoletju naj bi svinco kopali v Ziljskih Alpah, Slovenjem Plajbergu in Rablju; po svinco je dobil leta 1226 ime Pliberk. Najstarejši pisni podatki je menda zapis v računski knjigi vojvode Ernesta Železnega iz leta 1424, ko mu je 14 škafov svinčene rude poslal Albert Rosenpuscher, oskrbnik v Pliberku – domnevno so rudo nakopali v Peci. 14. 4. 1644 je dobil rudosledne pravice v Črni Matevž Ludinger, »grofovski Tattenpachovski upravitelj zlatega rudnika v Cliningu (Klienigu)«. V pogorju Pece je dobil leta 1665 pravico do iskanja svinčeve rude Hans Sigmund Ottenfelški.³² Iskali so jo tudi na južni, štajerski strani pogorja. Svinco so uporabljali za kritje streh in kot sestavino barv. »O pomembnosti koroškega rudarstva svinca in železa pa priča 1783 ustanovitev rudarskega apelacijskega sodišča v Celovcu, ki je poleg Koroškega obsegalo tudi Štajersko, Kranjsko, Primorsko in pozneje tudi Dalmacijo.«³³

1580 – v Slovenj Gradcu naj bi imel okoli leta 1580 sedež samostojni rudarski sodnik Anton Freyberger, podrejena so mu bila območja Črne, Slovenj Gradca in Razborja (Rosenwald).³⁴ Deželni arhiv v Celovcu pa hrani računske knjige rudarskega sodnika Matije Štrusnika (Matthias Strussnig) iz leta 1583.³⁵

1774 – Izdelani sta bili fiktivni risbi obeh rudnikov, pri Šoštanju in v Velunjem grabnu, naročil naj bi ju cesar Franc Štefan Lotarinški za svoj arhiv. Risbi sta del obsežnega atlasa Bernharda Paula Molla.³⁶

1785 – 7. septembra 1785 je Paul Ignaz Peyrer, cesarsko kraljevi upravnik rudnika in talilnice pri Šoštanju, lastnoročno pisal rudarskemu sodišču v Vordernberg glede delovnih dosežkov v tretjem kvartalu leta za rudnik, poimenovan »Baron Adelstein«: rudarske stavbe v Razborju in Kunigundi

že dolgo niso bile v pogonu, rudnik v hribu Hoja pa z dovoljenim številom mož ni deloval za izplen, ampak za namensko raziskavo, na račun najvišjega notranjeavstrijskega gubernija v Gradcu.³⁷ V enem od prejšnjih zapisov smo že pregledali prvo jamsko karto šoštanjskega rudnika, ki jo je zrisal prav jamomerec Peyrer, in nanjo junija in novembra 1784 dorisal nove rove, izdelane v raziskovalne namene. Očitno so se raziskave nadaljevale tudi jeseni naslednje leto.

Peyrer podaja poročilo za »tretji kvartal«: rudniški kvartal (Bergquartal) – četrtertletje – je bil v rudarstvu obračunsko obdobje v rabi od srednjega veka do sredine ali konca 19. stoletja in je obsegal 13 tednov. Kvartali so bili poimenovani po cerkvenih praznikih: 1. Reminiscere (1. 1.–31. 3.), 2. Trinitatis (1. 4.–30. 6.), 3. Crucis (1. 7.–30. 9.) in Luciae (1. 10.–31. 12.).³⁸

Obe rudišči, pri Šoštanju in v Velunjem grabnu, sta bili torej del enega rudnika, poimenovanega po prejšnjem lastniku, baronu Adelsteinu, ki je bil tedaj že skoraj eno leto mrtev (*29. 9. 1784). Leta 1785 sta Hoja in Razbor (Haja und Raswar) našeta med kopico rudnikov v avstrijskih dednih deželah, od katerih naj bi med najodličnejšimi skoraj vsi vsebovali tudi srebrovo rudo ali vsaj srebrosnosno svinčevno rudo.³⁹

1786: Aquilin Julius Caesar našteje v svoji Državni in cerkveni zgodovini vojvodine Štajerske v vsej deželi 12 svinčevih rudnikov, ki da so v večini srebro vsebujoči: pri Pichelhofnu, dolina Taschen, Guneck, pri Bistrici na Muri, Waldstein, Lübnung, Rabenstein na Rechbergu, Stubeck in der Lokauz, Razbor in Hoja (Roswar und Hoja)⁴⁰ ter 7 neizkoriščenih najdišč svinca: Oberzeyring, v Pretsteinu, Seewegthal, Stiboll, v Paki (in der Pack), Gonowiz, na Leišbergu.

1793 – Jože Karl Kindermann je narisal karto »Južni del Spodnje Štajerske ali Celjsko okrožje«. Z znakom za svinco označenih in v tabeli na zemljevidu naštetih je pet rudnikov svinca na tem območju: pri Konjicah (Gonowitz), na Lisci (am Laisberg), na Lokavcu (in der Lokauz), Razbor (Raswald) in pri Šoštanju (bei Schönstein). Istega leta sta bila Razbor in Hoja omenjena med rudniki svinca na Štajerskem v knjigi »Potovanje iz Benetk preko Trsta, Kranjske, Koroške, Štajerske in Salzburga«.⁴¹

Viri dostopni pri avtorju.

Del karte iz leta 1793 z označenima rudnikoma svinca zahodno od Šoštanju ter med Razborjem in Zavodnjami

Življenje piše zgodbe

Anton Gril – življenje za najrevnejše Čilence

Zavzet in predan branilec interesov prvotnih prebivalcev Čila in najbolj zastopanih potomcev nekdanjih Indijancev Anton Gril se je rodil 21. junija 1921 v Šoštanjju v družini očeta Franca Grila in matere Rozalije, rojene Sevcnikar. V Šoštanjju je obiskoval osnovno šolo ter poletni 1935 odšel v salezijanski zavod Veržej, kjer se je vpisal v nižjo gimnazijo.

Anton Gril na začetku svoje misijonske poti

Številni mladi, ki so bili kandidati za salezijansko skupnost, so v tem zasebnem zavodu prejeli pouk in nato na koncu leta opravljali izpite na javni gimnaziji v Murski Soboti. Po petem razredu gimnazije je maja 1940 zaprosil, da bi vstopil v salezijanski noviciat in se začel pripravljati na vstop v to redovno skupnost. Prošnja je bila rešena ugodno. Zato je avgusta 1940 odšel na »rajsko Radno«, kot so v pogovornem jeziku imenovali vzgojno-izobraževalni zavod salezijancev blizu Sevnice. Tam sta bila noviciat in višji gimnazijski razredi (v cerkveni govorici filozofski študentat). Izbruh druge svetovne vojne je preprečil, da bi novinci tistega letnika tam zaključili svoje leto priprave in izpovedali prve zaobljube. Aprila 1941 se je s tovariši prek več postaj umaknil v Ljubljano in nato noviciat nadaljeval v vzgojnem zavodu na Selu pri Ljubljani. Prve zaobljube

Na poti visoko v Andih – v ozadju država Bolivija

je izpovedal v skupnosti mladih sobratov, ki so našli svoj dom v najetem dvorcu Lisičje nad Škofljico dne 7. oktobra 1941. Tu in nato v zavodu na Rakovniku je nadaljeval gimnazijsko izobraževanje.

Odhod v Južno Ameriko

Konec vojne se je odločil, da odide v tujino. Po večmesečni poti je končno našel možnost za nadaljnje šolanje v Italiji. V zavodih Bagnolo in Bollengo pri Torinu (italijanska pokrajina Piemont) je opravil vzgojno prakso. V Bollengu je septembra 1946 dokončno vstopil v skupnost. Ker je že od prej v sebi gojil željo, da bi postal misijonar, je predstojnikom naslovil prošnjo, da bi ga poslali v misijone; bil je določen za Čile. Spomladi 1947 je v baziliki Marije Pomočnice v Torinu kot član 77. misijonske odprave prejel misijonski križ. S skupino drugih misijonarjev je odpotoval v Južno Ameriko, 11. aprila pristal v Čilu, postal član tamkajšnje salezijanske skupnosti in misijonom namenil preostali del bogatega in razgibanega življenja. Teološki študij je nadaljeval in zaključil in mednarodnem študijskem središču La Cistera blizu čilske prestolnice Santiago, kjer je srečal več slovenskih sobratov, ki so že pred tem prišli v Čile kot misijonarji. Dne 27. novembra 1948 je v svetišču Templo de la Gratitud Nacional v Santiagu prejel mašniško posvečenje.

Da bi se še bolj pripravil na misijonsko poslanstvo, je ostal za kratek čas v čilski prestolnici ter spoznaval sistem dela in razmere, v katerih so živeli prvotni prebivalci Čila. Decembra 1949 pa se je začela njegova razgibana duhovniška pot. Omenjamo samo najpomembnejše postaje. V letih 1949–54 je deloval v salezijanskem zavodu Don Bosco na severu države v mestu Iquique kot vzgojitelj, učitelj naravoslovja in kaplan v sestrski skupnosti. Ob nedeljah in praznikih je obiskoval prebivalce na podeželju in se tu srečal z največjo revščino, v kateri so živeli potomci prvotnih prebivalcev. Naslednje leto je bil poslan kot šolski svetovalec in katehet v kmetijsko šolo v kraju Pochachayo, dve leti zatem pa je postal šolski svetovalec v Oratorio Don Bosco. Od 1958 do 1960 je bil rektor svetišča Srca Jezusovega v mestu Iquique na obali Tihega oceana in katehet v salezijanski skupnosti. Skrb za romarsko središče in nato še delo med gojenci v zavodu mu je vzelo veliko moči, zato je bil vesel, ko je bil poslan v nov kraj. Njegovo duhovniško pot so zelo zaznamovala leta 1961–67, ko je bil rektor svetišča Marije Pomočnice v mestu El Salvador de Talca in v zavodu katehet. Na beh krajih je tudi pokazal mnoge izvirne ideje, ki so postale sestavni del poslovanja obeh ustanov. Zelo kmalu je lahko pri urejanju liturgičnih prostorov upošteval ideje, ki jih je v Cerkev prinesel drugi vatikanski cerkveni zbor. Nato je pet let (do 1972) deloval kot ravnatelj v šoli Svete Družine v santiaški mestni četrti Macul. Od 1973 do 1974 je imel dovoljenje, da je živel in pastoralno deloval med najbolj revnimi prvotnimi prebivalci Andov. Dve leti, 1975–76, je bil voditelj župnije v kraju El Almendral v škofiji San Felipe, severno od Santiaga.

Med potomci Inkov

Leta 1977 ga je duhovniška in redovniška pot zopet vodila na področje Iquique. Krajevni škof mu je zupal skrb za 15 zapuščenih vasi (sestavljale so župnije: Huara, Pisagua, Camiña, Mamiña, Tarapaca, Jaiña in Sibaya) revnih Indijancev, ki so bili potomci nekdanjih Inkov, in mešanec na puščavskem delu Andov, v pokrajini

BOGDAN KOLAR

Tarapaca, na nadmorski višini skoraj 3000 metrov. O delu med njimi je znanec v Sloveniji poročal: »Ljudje, za katere delam, pripadajo plemenu Ajmari in se imajo za potomce slavnih Inkov. Večina tega ljudstva živi v Peruju, okrog jezera Titicaca, pa tudi v Boliviji in Čilu, povsod na gorskih planotah. Teh Indijancev je danes okrog 600 tisoč. Pred prihodom Špancev so bili lepo organizirani in močni, potem pa so izgubili svobodo. Vsiljena jim je bila tuja civilizacija in vera. Tako jim je bila zatrta naravna rast in zato živijo danes brez idealov, brez optimizma, zaprti vase. Sprejeli so samo zunanja znamenja krščanstva, v srcu pa so ostali zvesti starim verovanjem in običajem. Vsakdo od njih sicer pravi: 'Jaz sem katoličan', a ne zna niti moliti niti ne ve za krščanske verske in moralne resnice. Zato tudi ne

S skupino mladih Indijancev iz kraja Pisagua na počitnicah

morejo živeti po njih. Živijo v nekakem dvoverju: Mater Božjo istovetijo s 'Pačamamo' – materjo zemlje, svetnike s svojimi nekdanjimi božanstvi.« Središče svojega delovanja je imel v kraju Camiña, kjer je postavil cerkev in kulturni center. V njem je zbiral spomenike prvotne inkovske kulture in zgodovino krščanstva v skrajnem severnem delu Čila. Zaradi zavzemanja za ohranjanje izvirnih kultur in predanega dela med Indijanci mu je leta 1984 predsednik republike Čile podelil 'odlikovanje za izredne zasluge'.

Skoraj celo desetletje je tokrat namenil revni mladini, ki je živila daleč od mesta in si z najbolj skromnimi sredstvi skušala utreti pot v življenje. Obiskoval je naselja po hribovju v okolici mesta, prav herojsko deloval kot duhovnik, reševal vsakovrstne stiske in živel v največjem pomanjkanju zaradi skromnih sredstev. Zaradi neznanskih količin peska in prahu, kar je bilo posledica puščavskih razmer, se je le z veliko težavo premikal iz kraja v kraj. Prevozna sredstva so hitro odpovedovala, manjkalo je tudi goriva in osnovnih sredstev za življenje. Grilovo delo je sodilo v okvir 'notranjih misijonov', ki jih je zastavila škofija Iquique in jih je uresničevala s pomočjo različnih ustanov; Grilu so pomagali tudi slovenski dobrotniki. Ustanovil je več šol in zavetišč za otroke (v krajih Camiña, Mamiña, Tarapaca, Cariquima in Colchane), ki so bili kot sirote prepušteni dobrotnim ljudem. »Anton Gril zvesto izpolnjuje svoje misijonske naloge. Z ustrezno vzgojo skuša pokazati zdrav način življenja in napredka. Njegova podoba je draga in cenjena med vsemi, ki živijo v najbolj oddaljenih delih naše dežele,« je 26. oktobra 1984 zapisal časopis La Estrella, ki izhaja v mestu Valparaiso. Poletni je za otroke organiziral počitniške kolonije. Na zelo različne in izvirne načine je pripomogel, da so mladi dobili možnost poklicnega usposabljanja in so se kraji začeli razvijati.

Prepričan je bil, da se je zlo ugnezdilo v odločujoče strukture in da je bila vsakovrstna revščina rezultat delovanja zla, iz katerega pa so mnogi, napačno, iskali pot s pogledovanjem na marksistični sistem obljub.

Še na zadnji postaji

Novo področje dela se mu je odprlo po letu 1985. Takrat je bil dodeljen salezijanski skupnosti v Valparaiso, v osrednjem Čilu, in v njej ostal trideset let. Najprej je pastoralno oskrboval kraj Quilpe, nato pa vse moči namenjal mladim, ki so v zavodu obiskovale različne poklicne programe. Tako so zadnja leta njegovega življenja minila v znamenju opravljanja službe duhovnega spremljevalca, nekaj časa je bil tudi zaporniški kaplan, zlasti pa se je posvečal razširjanju marijanske pobožnosti in skrbi za seznanjanje ljudi z Božjim usmiljenjem. Umrli je 17. septembra 2015 kot član skupnosti Colegio Salesiano Don Bosco – El patrocinio de San Jose, potem ko je Cerkev v Čilu posvetil skoraj sedemdeset let svojega življenja.

Čilska salezijanska skupnost je z njim izgubila svojega patriarha. V imenu čilske Cerkev se je od njega poslovil kardinal Ricardo Ezzati, nadškof v Santiagu.

Čile je postal Grilova druga domovina. Leta 1958 je zaprosil za čilsko državljanstvo, kar mu je pomagalo, da se je lahko z vsemi pravicami vključil v delovanje Cerkev v deželi, v tamkajšnje družbo in se približal ljudem. Dolgo življenje in izvrstno zdravje sta mu omogočila, da je v Čilu delal na tolikih krajih, da se je srečal s številnimi ljudmi in da je mnogim pomagal z molitvijo in podelitvijo blagoslova. Pri svojem apostolskem delovanju je srečal številne ljudi, ki jim je prinašal tolažbo v njihovih stiskah in jim odpiral upanje, utemeljeno na Jezusovi blagovesti. Moč za svoje duhovniško delo in pričevanje pa je nabiral v pristni in globoki pobožnosti, na poseben način do nebeske Matere Marije Pomočnice.

Zavzemal se je za ohranjanje povezanosti s salezijanci v Sloveniji in vsaj z nekaterimi sorodniki. Če je le bilo

mogoče, si je na daljša obdobja dovolil obisk v Evropi in obiskal svoje znanke in sorodnike. Slovenijo je prvič obiskal leta 1992. Navdušen je bil nad njenim razvojem in dogodki, ki so se zgodili leta pred tem. V rojstni župniji Šoštanj so se ga posebej spomnili trideseti dan po smrti.

Puščavsko naselje Camiña, na 3500 m nadmorske višine

Cerkev

Bogoslužna oznanila junij 2022

NEDELJA, 5. JUNIJA 2022, SV. MAŠE NA BINKOŠTI

Šoštanjška župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00
Zavodnje ob 10.00
Sv. Križ ob 10.30

NEDELJA, 12. JUNIJA 2022, SV. MAŠE NA NEDELJO SVETE TROJICE

Šoštanjška župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00
Ravne ob 10.30

ČETRTEK, 16. JUNIJA, SV. MAŠE NA PRAZNIK SV. REŠNJEGA TELESA IN KRVI

Šoštanjška župnijska cerkev ob 8.30
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00

Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 19. JUNIJA, SV. MAŠE NA 12. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjška župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 10.30 – **lepa nedelja**
Zavodnje ob 10.00
Lepa nedelja – **Šoštanjška župnijska cerkev – procesija po jutranji sv. maši**

NEDELJA, 26. JUNIJA, SV. MAŠE NA 13. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjška župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30 (**slovesnost zlate maše g. župnika Jožeta Pribožiča in g. Vinka Potočnika**)
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30

Zavodnje ob 10.00

SREDA, 29. JUNIJA, SV. MAŠE NA PRAZNIK SV. PETRA IN PAVLA

Šoštanjška župnijska cerkev ob 8.30
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 3. JULIJA, SV. MAŠE NA 14. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjška župnijska cerkev ob 7.00 in 8.30
Šoštanjška mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00 – **lepa nedelja**

Sv. maše v domu Zimzelen: 7. 6., 21. 6. in 5. 7. ob 19.00

Predavanje
S. DORICA SEVER: MISIJONSKO ŽIVLJENJE MED INUITI (ESKIMI) V KANADSKI ARKTICI
V PONEDELJEK, 6. JUNIJA 2022, OB 18. URI V VILI MAYER. VLJUDNO VABLJENI.

Sestra Dorica, frančiškanka Marijina misijonarka,

že 22 let živi in deluje med Inuiti. Občasni vrnitvi v Slovenijo nam bo predstavila svoj pogled na življenje z domorodci na severu našega planeta, njihove navade, vrednote in družbeni položaj, ki je podoben razmeram v državah tretjega sveta.

Inuiti, ki so varuhi našega planeta na severu, so nam lahko vzor in motivacija za preprostejši življenjski slog, ki ohranja organsko povezanost z naravo. Njihovo tisočletno preživetje v najbolj krutem podnebnju nas usmerja k večji vzdržljivosti in zadovoljstvu s tem, kar imamo.

Vljudno vabljeni.

Vila Mayer

Anton Perko (1833–1905), ponovno odkriti pozabljeni slikar avstrijskega cesarskega dvora Predstavitve slikarja, knjige in razstava slik iz zasebne zbirke Slavka Košenine

V sredo, 11. maja 2022, smo v Vili Mayer predstavili življenje in delo slikarja, mornarja in dvorjana **Antona Perka**. Ustvarjal je v drugi polovici 19. stoletja in je bil svoj čas uspešen, vpliven in plodovit umetnik, nato pa skoraj pozabljen ter do nedavnega slovenski javnosti pretežno neznan. V zadnjih letih je ponovno odkritje Perkove veljave spodbudilo mednarodne projekte, s katerimi poznavalci Perkove slikarske zapuščine prizadevno širijo védenje o umetniku. V okrasnem vrtu Vile Mayer, ki ga je preplavaljval vonj cvetoče majnice oz. španskega bezga, je obiskovalce sprejela **ojstriška gospoda** – z gradu Ojstrica v Savinjski dolini. (Ta grad je bil nekdanji v lasti rodbine Perko, slovi pa po tem, da je bilo tam odvzeto življenje Veroniki Deseniški.) S prisotnostjo sta nas počastili tudi posebni gostji, **šoštanjski meščanki**

Ojstriška gospoda z gradu Ojstrica na obisku v Vili Mayer

Romana in Zvonka.

Za uverturo v pogovorni večer smo prislunili glasbi, ki so jo navdihnile Perkove slike. Skladatelj **Tilen Slakan** je napisal posebno skladbo za instrumentalni trio, ki so jo izvedle **Alenka Bogataj** (flavta), **Lucija Bogataj** (violina) in **Urška Križnik Zupan** (harfa). V Mayerjevem salonu smo se pogovarjali s tremi gosti, ki so poznavalci Perkovega življenja in umetniškega opusa: **Slavko Košenina** z Vranskega je kot pobudnik mednarodnega projekta napisal spremno besedo v monografiji o Perku. **Prof. dr. Peter Zimmermann** iz Münchna je raziskovalec in avtor biografskega dela monografije o Perku. **Lado**

Življenje in delo slikarja Perka so predstavili (z leve) Lado Planko, prof. dr. Peter Zimmermann in Slavko Košenina. Dogodek je povezovala Špela Poles.

Pogovorni večer v Mayerjevem salonu

Planko iz Velenja je prevajalec knjige, izdane v treh jezikih, slovenskem, nemškem in hrvaškem. Anton Perko je bil rojen v graščini Podgrad pri Vranskem. Kot mornariški častnik se je udeležil znamenite bitke pri Visu leta 1866, v kateri je Avstro-Ogrska mornarica premagala italijansko in dobila prevlado na Jadranu. Perko se je z upodobitvijo te bitke v Lissa albumu proslavil kot slikar. Po karieri mornariškega častnika je ustvarjal na dvoru cesarja Franca Jožefa na Dunaju in ga spremljal na potovanjih, kjer je naslikal številna mesta in pokrajine ob Jadranskem morju. Kasneje je bil upravitelj grajske-

Antona Perka iz zasebne zbirke Slavka Košenine, ki so bile na ogled v Vili Mayer.

ga kompleksa Hradčani v Pragi in otoka Lokrum pri Dubrovniku, kjer je preminil in je njegova grobnica. Evidentiranih je več kot **tisoč umetnin**, ki jih hranijo v zbirki Albertina, nekaterih drugih dunajskih muzejih in galerijah, v Avstrijski narodni knjižnici, Znanstveni knjižnici Dubrovnik, Pokrajinskem muzeju Celje in v več zasebnih zbirkah v Sloveniji. Leta 2020 je Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec izdal obsežno trijezično monografijo o življenju in delu Antona Perka, katere avtorja sta prof. dr. Peter Zimmermann in **prof. dr. Sanja Žaja Vrbica** (Dubrovnik), ki je prispevala temeljito umetnostno-zgodovinsko ovrednotenje Perkovih del, ki so nastajala kar polovico stoletja. Perkov umetniški slog

ŠPELA POLES

je bil opredeljen kot »pozni« bidermajer. Kot lahko povzamemo iz knjige, se je Perkov likovni opus razvijal vzporedno z njegovimi poklicnimi nalogami: »Krajine so Perkova prevladujoča preokupacija /.../

Antona Perka iz zasebne zbirke Slavka Košenine, ki so bile na ogled v Vili Mayer.

Vrhunec Perkovega opusa lahko iščemo med marinami, ki vključujejo podobe ladij, primorskih vedut in morja. /.../ Njegov risarski talent ter izjemne stvaritve so mu po pravici prinesle oznako marinista, saj je ravno na tem področju dosegel najboljše rezultate,« povzema umetnostna zgodovinarica iz Dubrovnika **prof. dr. Sanja Žaja Vrbica**.

Doslej je bil del Perkove umetnosti na ogled v Pokrajinskem muzeju v Celju in nato v Pomorskem muzeju v Piranu. Tik pred gostovanjem na Dunaju pa smo imeli čast razstaviti Perkove slike iz **zasebne zbirke Slavka Košenine** tudi v Šoštanju. Do 26. maja je bilo v Vili Mayer na ogled osem slik in prav

Antona Perka iz zasebne zbirke Slavka Košenine, ki so bile na ogled v Vili Mayer.

toliko grafik skoraj pozabljenega, a ponovno odkritega slikarja Antona Perka.

Razstava Perkovih slik v nadstropju Vile Mayer

O, lejga! Razstava fotografskih portretov Aleksandra Kavčnika

Fotograf **Aleksander Kavčnik** po večini opazuje, občuduje in fotografira pokrajino v raznolikih svetlobnih vzdušjih. Kot ljubitelja narave ga še posebej pritegnejo nešteti odenki zelene. Veliko je fotografij Teša, njegovih odsevov v jezeru, fotografij iz jame ... Tokrat so ga navdihnili ljudje: prijatelji in znanci, ki jih srečuje na ulicah in trgih **Šoštanja**, kjer živi.

»O, lejga, a te lah' slikam?« ... in nastalo je trideset portretov. Umetniške črno-bele fotografije z zamgljenim ozadjem postavijo v središče portretiranca: njegov trenutni izraz na obrazu. Fotograf omogoči, da brez nelagodja vstopimo v osebni prostor človeka in se mu zazremo v oči. Sprehajamo se po nešteti gubah, ki jih je narisalo na obraz življenje, mnoge odslikavajo tudi »vedute Šoštanja«.

Fotografske portrete tenkočutno dopolnjujejo kratki poetični zapisi Metke Logar. Ti zapisi ne veljajo le za portretirance, ampak tudi za vse nas. »Za vsako kožo stoji čas, ki jo nemo vleče, dokler se je ne naveliča. Potlej jo zgubano pusti lastniku, da z njo tava po brazdah spomina.«

Sandi, zelo redko se odločite za fotografiranje ljudi. Kako to, da ste tokrat spremenili fokus?

Res je, na mojih fotografijah so ljudje poredko. Tu in tam posnamem tudi kakšen portret, predvsem pa so to rudarji, moji kamerati iz jame. Tukaj sem ujel obraze krajanov, ki so me pritegnili s svojim izrazom.

Fotograf Aleksander Kavčnik ob svoji razstavi na šoštanjskem Trgu svobode Foto osebni arhiv

Kdaj je nastal prvi portret, ki ga lahko vidimo na razstavi, in kdo je na njem?

Nastal je maja leta 2015, na njem je Turniški, ki mi je z iskrenostjo, preprostostjo in širokim nasmehom dal idejo za ta projekt.

Kako to, da je od ideje do realizacije preteklo kar sedem let?

Odprte razstave sem načrtoval že leta 2018, a sem usodnega marca v jami doživel stebni udar, ki mu je sledil dolgotrajni bolniški stalež. Takrat sem zaradi poškodbe vida prodal svojo fotografsko opremo in seveda je zastal tudi ta projekt.

Kaj vas je spodbudilo k ponovnemu fotografiranju?

Čez dve leti sem odkril prednosti mobilnih naprav in ustvarjanje s telefonom. Piarovska agencija Sidera je prepoznala mojo umetniško žilico in dogovorili smo se za fotografsko sodelovanje za znamko telefonov Huawei. Začel sem ustvarjati. Telefon sem imel vedno pri sebi, nihče od portretirancev mi ni ušel. Težave z vidom so se sčasoma toliko uredile, da ni bilo več tako moteče. Volja

Na druženju ob razstavi fotografskih portretov

Foto A. Kavčnik

je bila vse močnejša. Skoraj vse portrete sem naredil s telefonom.

Kako, kje in kdaj so bile fotografije posnete?

Zgodnejše fotografije so bile posnete s fotoaparatom, kasnejše z mobilnim telefonom. Vse so nastale v Šoštanju, naključno med srečanjem v mestu. Posnetki so nastali spontano, nismo se vnaprej dogovorili, nihče ni poziral.

Zakaj naslov razstave O, lejga!?

»O, lejga, a te lah' slikam,« so bile prve besede pri večini portretirancev. To je neformalni pozdrav v Šaleški dolini, ki ga pogosto uporabljamo tudi namesto naslavljanja z imenom. Naslov razstave je bil torej na dlani in mi je všeč, kajti tudi ljudje, ki se ob razstavi srečajo ali pogovarjajo, vedno uporabijo to besedno zvezo v različnih kontekstih. Na primer: »O, lejga unga!, O, lejga tebe na sliki!, O, lejga ttga!, O, lejga, ki je pa tt?«

Kdo so portretiranci?

Krajanji, občani Šoštanja, ljudje, ki jih je življenje zaznamovalo tako ali drugače in jim to vtisnilo v obraz, gube, oči. Na portretih sem hotel to izpostaviti oziroma celo poudariti.

Kako so se portretiranci odzvali v trenutku, ko ste jih želeli fotografirati?

Vsakemu se je spremenil izraz na obrazu, oči so zažarele. Nekateri so se malo upirali, ampak samo, dokler jim nisem omenil, da bodo na razstavi črno-belih portretov.

ŠPELA POLES

Ste kakšen portret še enkrat posneli ali morda izločili?

Ne, nikogar nisem fotografiral še enkrat, posnetkov nisem poustvaril v drugih okoliščinah. Nekaj neobjavljenih portretov pa še imam.

Kaj vas je na obrazih najbolj pritegnilo? Kaj ste hoteli izraziti s poudarjenimi gubami?

Na obrazih me vedno pritegnejo oči, potem izraz in kakšna posebnost portretiranca. Gube so del življenja, ki jih črno-bela fotografija še bolj poudari, so kot neka kšne brazde življenja. Če se sprehajate po Goricah, so vidne razpoke v zemlji. Tudi marsikateri obok, veduta v mestu ima linije gub. Takšne in podobne gube se zrcalijo

v oziroma na portretirancih, ki so vsekakor del našega mesta, bodisi s pojavu bodisi s svojo dejavnostjo.

Kakšen je bil odziv portretirancev, ko so se uzrli na razstavi? In odzivi drugih ljudi?

Odzivi na razstavo so odlični. Že pri fotografiranju in kasneje pri nastajanju razstave sem vedel, koliko bo to pomenilo ljudem, ki so na fotografijah. Trg svobode živi, nikoli ni prazen, naj bo to ponoči ali podnevi. Ljudje si ogledujejo razstavo, se ob njej družijo in pogovarjajo. To je bil moj cilj. Pika na i so poetični zapisi Metke Logar, ker se prek teh gledalci še bolj poglobijo v fotografijo. S tem je oživel celoten trg, če ne kar mesto.

Na fotografijah so moški, zato ženske sprašujemo, ali se boste odločili tudi za ženske portrete.

Na portretih so moški, ker je bil tak koncept razstave. Nastaja že naslednji projekt, v katerem bodo na prvem mestu ženske. To bo moj poklon njim, ženskam z veliko začetnico.

Razstava fotografskih portretov na Trgu svobode v Šoštanju je na ogled do **31. avgusta 2022**. Druženje s fotografom, portretiranci in meščani ob razstavi je potekalo 6. maja 2022 ob 18.00. V glasbenem programu so sodelovali **Franjo Jurovič, Jani Napotnik ter člana skupine Chateau, Matjaž Ograjenšek in Zvone Hranjec**. Razstavo in druženje smo pripravili v **Vili Mayer**, delujemo pod okriljem **Občine Šoštanj**.

Darko Menih »Blu«

Bojan Uršnik

Peter Rezman »Perorez«

Toni Rehar

Zvone A. Čebul

Andrej Mlakar

Franc Ravnjak

Viljem Kladnik

Vili Pečovnik

Jože Bunderla

Dušan Rebec

Marjan Verjacič »Turniški«

Stane Breznik »Vetevet«

Alimpije Košarkoski

Silvo Gmajner »Lepč«

Milan Ivančič »Kamence«

Jani Napotnik »ZenAj«

Drago Šumnik »Luka«

Peter Lazar »Dohter«

Štefan Szabo

Drago Mazej »Mazek«

Aleš Požgaj

Marjan Šibanc »Šibi«

Oto Praznik »Poštajner«

Vlado Ostervuh »Yes«

Ludvik Podjaveršek

Jože Trpin »Pepč«

Osman Dedič

Jože Delopst »Hač«

Jože Delopst »Hač«

Oder

TUTOŠOMATO, ŠE ENA IZSTOPAJOČA KOMEDIJA IZTOKA MLAKARJA

Iztok Mlakar, znan slovenski kantavtor in gledališki igralec, je napisal že štiri avtorske gledališke igre in jih tudi opremil z glasbo. Leta 2006 je debitiral z burko Duohtar pod mus!, leta 2011 je sledila burkaška moraliteta Sljehernik, leta 2015 pa komični muzikal Pašjon, navdihnjen s srednjeveškimi verskimi dramami – in vse tri skupaj so doživele več kot sto ponovitev in je zanje prejel številne nagrade. Leta 2019 je Mlakar po predlogi priljubljene Shakespeareove komedije Ukročena trmoglavka napisal še mafijansko komedijo z glasbo Tutošomato.

Vse njegove štiri igre so nastale v koprodukciji med Gledališčem Koper in SNG Nova Gorica, kjer je Mlakar v stalnem angažmaju, in vse je režiral Vito Taufer.

In še nekaj jih povezuje – napisane so v primorskem narečju.

Kot je za gledališki list uprizoritve navedla Katja Pegan, direktorica koprškega gledališča, je za predstave Iztoka Mlakarja značilno, da se morajo igralci večinoma učiti »tujega jezika,« namreč primorskega. Mlakar je o narečni govorici, ki jo uporablja, povedal, da je dejansko mešanica solkanščine s primesmi briščine in vipavščine (s katerimi je odraščal), včasih se poigra tudi z drugimi severnoprimorskimi narečji, pa tudi z izrazi, ki izhajajo iz furlanščine ali beneškega dialekta. Sliši se komplicirano, a se vse zlija v eno simpatično zvonečo celoto (povsem razumljivo tudi tujcem, za kar sem sama dober primer).

»Ta planet je naša bajta, če rečt, hiša od vseh nas ljudi ... Potrebna obnove je že nekje cajta, ma majstra pej ni an ga ni! Fasada poka, po stenah mufa, drsijo ji temelji, vlječe prepah ... Iz bajte se sliši pej samo barufa; če vse ukop se zruši, ljudem je vseglah. Tutošomato, ni pameti prave. Duo vje, kam se je skrila an kdaj? Tutošomato, ta svet je šou prou ven z glave an nima namjena se vrt nazaj. An vsem nam se močno pozna tuo, da ni zdrave pameti niti za vzorc. Ubrisan ta svet je, da, tutošomato, je pameten samo še norc, ja, je pameten samo še norc ...«

Tako gre besedilo uvodnega songa, ki ga gledalcem v samem začetku predstave zapoje Iztok

Mlakar, zaenkrat v vlogi povezovalca predstave, nakar se šele prelevi v osrednji lik mafijozca Baptista Monolo. Besedilo songa navajam v celoti, saj gledalcu razkriva dve pomembni stvari: prvič, predstava bo družbeno kritična, drugič, šlo bo za crazy komedijo. Kako gre to dvoje skupaj, je Mlakar pred premiero pojasnil tako: »Komedijska, enako kot drama ali tragedija – le na drug način – pokaže tisto, kar boli. Ne strinjam se s stališčem, da je to le ventil, ki omogoči ljudem, da sprostijo napetost skozi smeh in so potem vodilni naprej. Mislim, da je ravno obratno, saj se na odru pokaže, kaj v družbi ni dobro.«

Dejal je še: »Drama kaže človeka, kakršen bi želel biti – se pravi junak v boju s svojo usodo. Komedijska pa ga kaže takšnega, kot je, v vsej svoji banalnosti. Smeh drži človeka nad vodo, varuje ga pred tem, da bi se imel za boga in mislil, da je požrl vso modrost tega sveta.« In mogoče še eno Mlakarjevo razmišljanje o sili komedije: »Komedijska pokaže na to, kar je v družbi narobe, in občinstvo to potrdi s smehom. Ne gre pa za to, da bi umetnost morala ponujati rešitve, to je stvar politike.«

Osebo se strinjam, da je točno to funkcija dobre, kakovostne komedije, kar Tutošomato nedvomno je. Plehke komedije s poneumljajočimi vici na prvo žogo, katerih avtorji si želijo na hitro (in čim bolj) natrpati žepa, nimajo (ali ne bi smele imeti) na odru kaj iskati, čeprav jih je publika, žal, zmeraj lačna.

Foto Peter Uhan

A vrnimo se k Tutošomatu ... Če na kratko povzamem vsebino te igre, osrednji lik je ostarel, na pol gluhi in slep, nekoliko tudi demento delujoč mafijec Minola Batista, ki se premika samo še (ne na vozičku, ampak) na impozantnem usnjenem fotelju (je le treba skrbeti za ugled!).

»Ukvarja se z nepremičninami. Torej ... iz ljudi dela nepremičnine. Dobesedno. Ugrabitve, umori Skratka, uspešen poslovnež.« Ugrabitve, umori – Cesar ne obvlada, so njegove tri hčere – Chiara, Bianca in Katarina,« izvemo v uvodu predstave. Diktatorski Minola Batista je zagovornik tradicionalističnega patriarhalnega življenja. Od hčerk je doslej uspešno odganjal vse potencialne snubce s pištolo in grožnjo, da jih bo kratko malo »zabetoniral«, če vstopijo v njegovo hišo. (»Zdaj ves-te, zakaj je toliko nedokončanih novogradenj!«)

ALICE ČOP

Foto Peter Uhan

Ambiciozna Chiara v izvedbi Urše Taufer bi rada sama vodila družinske posle in se je pripravljena poročiti s komerkoli, ki bi ji pomagal očeta spraviti na oni svet, in ves čas predstave naklepa en očetomoru za drugim: »Mora umreti naravne smrti! V spanju ga zaduši kušin, v čaju spi strihnin, s petega štuka pade dol, zdrsne v bani ali v klet po stopnicah ...« Tjaša Hrovat je puhoglava Bianca, ki ima romantične ideje in hrepeni po nekom – pravzaprav komerkoli, ki bi jo rešil samskega stanu. Je pa tudi »blond, da bolj ne gre«, kot pravi sama; skratka precej neumna, kot vele-va kliše. Najbolj pa očetu leži v želodcu najmlajša hči. Katarina (Patrizia Jurinčič Finžgar) je namreč feministka, kar je v njegovih očeh najtežji greh. Katarina je jezna na ves (svoj) svet. Sovraži očeta, ker je pokojna mama ob njem vse življenje tiho in ponižno trpela, in sovraži hišo, v kateri so vsi skupaj zaprti. Zato jo zidak za zidakom ruši – vsem njim nad glavo. Temu reče »rekonstrukcija hiše,« a jo – »oborožena« z motorno žago, pormašino in demolijskim kladivom, zmeraj v čeladi in z zaščitnimi očali – dejansko spreminja v bojno cono. Ženske niso krhka bitja brez pomoči, želi dokazati. Borila se bo za ženske pravice! Ostarili oče pa se je boji ... Zato se je želi čim prej znebiti, jo omožiti, da mu izgine izpred oči in iz hiše. Dal jo bo prvemu, ki bo prosil za njeno roko. To pa je »mačo« motorist Petruccio, ki narobe razume besedo »feministka«. »Jaz sem tudi feminist!« pove, a v mislih ima »ženskar«. »Vsak pravi moški potrebuje le 'dnar an babu' in 'najburši je, če dobiš kr vse u paketu,« pravi. In okoli hiše se vrtijo (čeprav se na smrt bojijo starega mafijca) še drugi snubci (Žiga Udir, Rok Matek, Matija Rupel, Luka Cimprič). Pripravljene so se celo našemiti v seksi sobarice, da jih Baptista Minola (in še kako rad) sprejme v hišo. Nakar se komični zapleti vrstijo ... Vse do končne eksplozije cele hiše. Katarina na začetku predstave menja prlinske cevi, njen oče pa si na koncu predstave prizge cigaro – tik pred tem, ko se spravlja ustreliti tako vse svoje hčere, kot zdaj že razkrinkane snubce. Razen njega pa uspe vsem zbežati.

Hiša je metafora tega sveta. Dogajanje v njej je mikrosvet, ki zrcali dogajanje v makrosvetu zunaj nje. Režiser Vito Taufer je na tiskovni konferenci pred premiero povedal: »V

čas, ko stari svet razpada, ko se ruši, ko odhaja in preden pride novi svet – v tem vmesnem času se razvijajo pošasti. In v Mlakarjevi komediji vidimo in doživimo pošastno razčlovečenje človeka. Tu gre za 'mlakarjevsko' analizo tega sveta, ki je hkrati duhovita in hkrati boleča.« In dodaja: »Tekst ponuja vpogled v notranjo strukturo družbe, ki se danes kaže kot propadli svet, še posebej je to značilno za Slovenijo, kjer se soočamo z vsemi posledicami negativne selekcije.« Baptista Minola mora – enako kot stari svet, ki ga predstavlja – umreti, a je tisto, kar prihaja za njim, boljše ali slabše? To je – gledano zgodovinsko – najbrž najpogosteje ponavljajoče se vprašanje.

Foto Peter Uhan

Mlakar je bil nad soigralsko ekipo, s katero je soustvarjal »Tutošomato«, navdušen in jih je pohvalil za ideje, ki so vnašali v predstavo, ko so kreirali svoje like. Pred pričetkom vaj namreč ni imel dokončanega scenarija, pač pa je ta dobival končno podobo še na vajah, kar mu kot način dela najbolj ugaja, saj je potem zares pisan na kožo igralski ekipi.

Naj povem, da so bili vsi igralci zares odlični v svojih vlogah, čeprav je najbolj seveda izstopal karizmatični Iztok Mlakar.

Predstava ima formo kabareja in se posamezni prizori prepletajo z odličnimi Mlakarjevimi songi kabarejskega tipa, v izvedbi posameznih likov ter ob spremljavi instrumentalnega tria Matjaž Švagelj, David Šuligoj, Roman Kobal.

Režiser Vito Taufer je mojstrsko držal vse skupaj na vajetih: songi so bili organski del predstave (niso »štrleli« ven, kot se to včasih dogaja v tem tipu predstev), liki so bili življenjski, čeprav so se precej bližali karikaturnam. Situacijska komika – še posebej tista, ki je vključevala moške, oblečene v ženske, ki jih je stari, pohotni mafijec zasledoval v svojem fotelju po celi hiši, opremljen z viagro – ni niti za trenutek zdrsnila v cenenost. Skratka, res dobra komedija!

Scenograf Voranc Kumar se je iznajdljivo in nadvse humorno poigral s scenskimi elementi. Naravnost fenomenalna domislica je predimenzioniran, rdeč, usnjen fotelj na kolesih na daljinsko upravljanje, v katerem se Iztok Mlakar skoraj »izgubi«; »nogice« (od katerih gledalci vidimo v glavnem podplate) mu štrlijo naprej, kot bi bil lutka – kar dejansko njegov lik v okviru svoje družine je – a kolerična, smešna lutka, ki lahko topota z nogami in iz žepa vleče tu pravo pištolo, tu le vžigalnik v obliki pištolo po mili volji, nima nobene prave avtoritete več. Še pijačo mora pred hčerami skrivati v starinskem trezorju (ki je kot iz starih filmov o chičaški mafiji). Efektne je tudi uporaba mavčnih plošč, s katerimi je tako nevpadljivo

Foto Peter Uhan

obložen portal, da jih komaj opazimo, in zato nas presenetijo, ko se jih med rekonstruiranjem – pravzaprav destrukcijo osvražene hiše kot simbola patriarhalne družine – loti Katarina s kladivom, pormašino in žago in jih razbija na prafaktorje (ob rušenju sten na oder spuščajo dim iz dimašine).

Kostumografija Matica Hrovata, moram reči, v ničemer posebej ne izstopa – Baptista Manola je kot kopija Don Vito Corleona in Petruccio je pač oblečen kot tipični motorist. Drugi kostumi so nekako vsesplošno moderni, brez posebnih karakteristik. Mešanje (družbenih) vlog scenograf po mojem mnenju preveč eksplicitno nakaže tako, da se moški, da sploh lahko prestopijo prag Manolove hiše, pojavijo eden za drugim v izzivalnih rdečih ženskih preoblekah, dekleta, ki »nosijo hlače pri hiši,« ne da bi se tega njihov oče sploh zavedal, kar njegov lik naredi še bolj tragikomičen, pa so vse oblečene v modro (Chiara in Bianca v oblekah, Katarina v delovnih hlačah na naramnice, ki jih dopolnjujejo zaščitna očala, čelada in delovni čevlji). Kontrast modre kot tipične moške barve in rdeče kot tipične ženske barve je skratka (pre)očiten. Res pa je, da rdeče (in kjer je potrebno tudi nagačne) obleke učinkovito dražijo domišljijo in strast ovdovelega Manole – kot matador z rdečo ruto draži bika ...

Foto Peter Uhan

In še za zanimivost ... kaj sploh pomeni tutošomato?

»Naslov komedije Tutošomato je nastal pravzaprav po naključju,« je v intervjuju z novinarko Mojco Dumančič za TV Slovenija pojasnil Mlakar: »Ko sem prve zapiske pošiljal režiserju Vito Tauferju, je bilo vse skupaj res še ena zmešnjava. Ideje so vrele iz mene, zbuja sem se z verzi v glavi in jih potem skozi uho stresal na papir. Režiserja sem opozarjal, da gre za ustvarjalni kaos, da je vse še zmešano, da je 'tutto (še) matto'. Besedna igra je režiserja navdušila in tako sva naslov Tutošomato obdržala.«

Predstava je imela premiero v obliki koprodukcij-skih hišah – 10. oktobra 2019 v SNG Nova Gorica in 18. oktobra 2019 v Gledališču Koper.

SNG Nova Gorica/ Gledališče Koper; režija: Vito Taufer, scenarij: Iztok Mlakar, kostumografija: Matic Hrovat, scenografija: Voranc Kumar, avtor glasbe: Iztok Mlakar, oblikovalec luči: Igor Remeta, oblikovalec zvoka: Borut Čelik, zasedba: Iztok Mlakar, Urška Taufer, Tjaša Hrovat, Patrizia Jurinčič Finžgar, Žiga Udir, Luka Cimprič, Rok Matek, Matija Rupel, instrumentalni trio: Matjaž Švagelj, David Šuligoj, Roman Kobal

(Predstava 10. 5. 2022 v Domu kulture Velenje)

Knjižnica

Mestna knjižnica Šoštanj – junij 2022

MARJETKA BLATNIK

Mestna knjižnica Šoštanj je odprta vsak dan 10.00–18.00, v četrtek pa 12.00–16.00.

KNJIŽNI SEJEM

PONEDELJEK, 6. 6., 10.00–18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu.

Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem.

PREDSTAVITEV KNJIGE

MIKLAVŽ KOMELJ: KAJUH DOPISOVANJA

TOREK, 7. 6., OB 18.30

V Kajuhovem letu 2022 je v zbirki KAJUH100 izšla že četrta knjiga – Kajuh Dopisovanja. V obsežni knjigi so zbrana vsa ohranjena pisma, dopisnice in razglednice, ki jih je Kajuh napisal ali pa so jih njemu napisali njegovi prijatelji, sorodniki in sodobniki. Priznani umetnostni zgodovinar, pesnik, pisatelj, prevajalec in znanstvenik dr. Miklavž Komelj je knjigo uredil, napisal spremni esej ter opombe k pismom. Z avtorjem se bo pogovarjal urednik zbirke KAJUH100 Vlado Vrbič.

RAZSTAVE

IVO STROPNIK

JUNIJ 2022

Na plakatih in v vitrinah razstavljenega gradiva bo predstavljen domačin, pesnik, pisatelj in urednik Ivo Stropnik. Avtor, ki smo ga brali tudi v okviru projekta Bralna značka za odrasle. Avtorici razstave sta Metka Pivk Srđič in Brina Zabukovnik Jerič.

Razstava bo na ogled do konca junija.

KAJUHOVO LETO V VRTCU ŠOŠTANJ

Na otroškem oddelku bo na ogled razstava otroških likovnih del o pesniku Karlu Destovniku - Kajuhu, kot ga vidijo otroške oči. Razstavljali bodo otroci Vrta Šoštanj, enote Biba.

POLETNA PRAVLJICA

JUNIJ, JULIJ, AVGUST 2022

Na otroškem oddelku bomo pripravili pravljice, ki govorijo o koncu šole, počitnicah, naravi in živalih poleti. Vse knjige si bodo otroci lahko izposodili.

POLETNO BRANJE

Od 13. junija v Mestni knjižnici Šoštanj pripravljamo poletno obarvane koticke, označene z oznako POLETNO BRANJE in VREČKE POLETNEGA BRANJA. Da boste lažje in hitreje izbrali gradivo za počitnice in dopust!

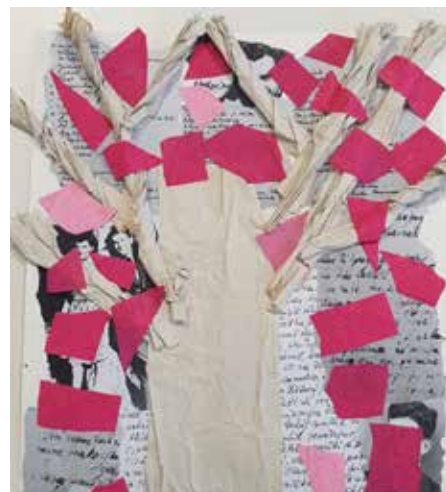
PRIREĐITVE ZA OTROKE IN MLADINO

ČETRTKOVA PETA

ČETRTEK, 9. 6., OB 17.00

Ustvarjalnica za otroke in starše s Tjašo Rezman.

Dogodek prireja Medobčinska zveza prijateljev mladine Velenje – Vila Rožle.

KNJIŽNICA VELENJE
Mestna knjižnica Šoštanj

Predstavitve knjige

Miklavž Komelj:
KAJUH Dopisovanja

— Mestna knjižnica Šoštanj, torek, 7. junij, ob 18.30 —

V Kajuhovem letu 2022 je v zbirki KAJUH100 izšla že četrta knjiga – Kajuh Dopisovanja. V obsežni knjigi so zbrana vsa ohranjena pisma, dopisnice in razglednice, ki jih je Kajuh napisal ali pa so jih njemu napisali njegovi prijatelji, sorodniki in sodobniki. Priznani umetnostni zgodovinar, pesnik, pisatelj, prevajalec in znanstvenik dr. Miklavž Komelj je knjigo uredil, napisal spremni esej ter opombe k pismom. Z avtorjem se bo pogovarjal urednik zbirke KAJUH100 Vlado Vrbič.